Чыла элласе пролетарий-шамыч, ушныза! *Ленин—Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!*

Ямде лий

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ

Адрес: Йошкар-Ола, Совет пӧрт, „Ямде лий“ редакций.

Советский Союз Герой комбриг П. Е. Вещев. Советский Союз Герой капитан Н. С. Угрюмов. Советский Союз Герой старший лейтенант Д. Л. Маргулис.

Герой-шамычлан честь ден чап!

Герой-шамычын ешышт ешарентын.

Финский белогвардейщина ваштареш кучедалме фронтышто командованийын боевой заданийжым образцово шуктымылан да тидын годым отвага ден геройствым ончыктымылан 27 йошкарармеец ден командир-шамычлан Ленин орденым да „Золотая звезда“ медальым вручитлен, Советский Союз Герой званийым присвоитлыме.

Теве нунын лӱмышт: йошкарармеец Владимир Кузьмич **Артюх**, младший командир Василий Петрович **Бахвалов**, старший лейтенант Никифор Григорьевич **Большаков**, лейтенант Виктор Константинович **Булавский**, комбриг Петр Евгеньевич **Вещев**, младший командир Борис Васильевич **Волк**, йошкарармеец Кузьма Дмитриевич **Высоцкий**, младший командир Василий Иванович **Галахов**, лейтенант Василий Григорьевич **Груздев**, полковник Владимир Нестерович **Кошуба**, младший лейтенант Николай Григорьевич **Кичигин**, йошкарармеец Иван Михайлович **Комаров**, кокымшо ранг воентехник Иван Иванович **Коваль**, младший командир Григорий Михайлович **Лаптев**, младший командир Михаил Андреевич **Ларченко**, младший командир Михаил Абрамович **Лобастев**, младший командир Федор Иванович **Лопатин**, младший командир Евгений Алексеевич **Луппов**, старший лейтенант Давид Львович **Маргулис**, йошкарармеец Николай Никитич **Никитин**, йошкарармеец Григорий Степанович **Пулькин**, лейтенант Михаил Матвеевич **Родичев**, йошкарармеец Карпет Семенович **Симонян**, йошкарармеец Иван Михайлович **Соломонников**, младший лейтенант Павел Васильевич **Усов**, йошкарармеец Иван Михайлович **Ульянов**, капитан Николай Степанович **Угрюмов**.

Кок тӱжемат пелә утла боец-шамычым СССР Верховный Совет Президиум орден да медаль дене наградитлен. 19 стрелковый полкым „Красное Знамя“ орден дене наградитлыме.

Советский калыкын доблестный эргышт-шамычлан честь ден чап!

Йошкар Армийын воин-шамыч Финляндийын луман чодраштыже, ер ден куп-шамыч воктен, пеш йӱштӧ жапыште чыла йӧсылыкым сеҥен, тушманшамыч ваштареш героически кучедалыт. Шке священный долгыштым честь дене шуктат. Мемнан армий—утарыше армий Финляндийысе шемер-шамычлан эрыкым конда! Мемнан армий сеҥалтыме!

Советский боец ден командир-шамыч белофин-шамычлан пеҥгыде отпорым пуэн шогат.

Советский Союз Герой йошкарармеец И. М. Ульянов йолташ.

Капитан Н. Г. Саранчевлан Советский Союз Герой званийым присвоитлыме

Финский белогвардейщина ваштареш кучедалме фронтышто командованийын боевой заданийжым образцово шуктымылан да тидын годым отвага ден геройствым ончыктымылан капитан Николай Георгиевич **Саранчевлан** Ленин орденым да „Золотая звезда“ медальым вручитлен, Советский Союз Герой званийым присвоитлаш СССР Верховный Совет Президиум Указым луктын.

Кугу награда

Финский белогвардейщина ваштареш кучедалме фронтышто командованийын боевой заданийжым образцово шуктымылан да тидын годым доблесть ден мужествым ончыктымылан СССР Верховный Совет Ленин орден дене 5 еҥым, „Красное знамя“ орден дене—76, „Красная звезда“ орден дене—23, „За отвагу“ медаль дене—53 да „За боевые заслуги“ медаль дене 6 еҥым наградитлен.

Самырык баскетболист-шамычын вашлиймышт

Баскетбол дене московский кубокышто сеҥыше „Темп“ юношеский команда икмыняр кече Минскыште лийын, тушто местный одноклубник дене вашлийын. Первый тайм 14:14 ничья дене пытен.

Кокымшо таймыште москвич-шамыч 9 очколан утларак пуэныт. Общий счет 34:25.

Москвич - шамыч адак „КИМ“ йоча команда дене вашлийыныт, 46:15 счет дене сеҥеныт.

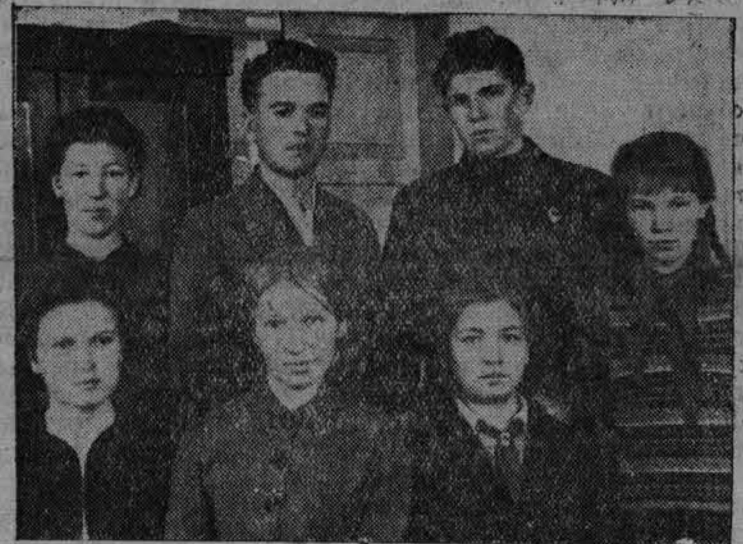
Ушыланна возат

Кумышо чырыкыште эше сайын тунемаш тыршена

Ме тунемме ийын первый кечыже гычак класс ден класс соревноватлен тунемаш решитлышна. Садланак класс коклаште соцдоговорым ыштена да „хорошо“ да „отлично“ тунемаш обязательстваш налын улына, соцдоговорым ме тергена. Налме обязательствына кагаз ӱмбалне огыл, а чынже денак шукталтеш. Тидыже тыжечын раш коеш: мемнан школышто 4-ше класс уло. Тушто чылаже 20 йоча-шамыч тунемыт, 1-ше ден 2-шо чырыкыште ик начар тунемшат лийын огыл. 15 йоча-шамыч сай да „отлично“ отметка дене гына тунемыт. „Посредственно“ отметкым налше - шамычлан ме кумшо чырыкыште полшен шогена. Нуным ончыл радамыш лукташ тыршена.

Стрельников Костя ден Потаева Вера.

Савинский школа, Йошкар-Ола район, 4-ше класс.

Йошкар-Оласе 6 номеран школышто отлично тунемше-шамыч. **Снимкыште:** первый рядыште, шола гыч пурлашке (шинчат) Лиза Сенникова, Вера Федорова, Валя Никитина. Кокымшо рядыште: Наташа Суворова, Володя Лифанов, Леня Злобин да Лида Масленникова.

Фото М. Чуршуковын.

Мемнан звена ончылно

1-ше чырыкыште мемнан звенаԍе ик пионер историй дене „плохым“ нале. Тиде мемнан 3-шо звенам да отрядым намысыш пуртыш. Ме тудлан полшаш тӱҥална. Тудо шкежат чот заниматлаш тӱҥале. 2-шо чырыкыште мемнам поктенат шу. Ыҥде звенаштына начар тунемше иктат уке. Тыге 3-шо звена ончыл верыш лекте. Могай куанымаш! Но ме тышакын она тыплане, „отлично“ отметкым налшаш верч чот тыршен тунемына. 3-шо чырыкыште посредственно отметкым пытараш—теве мемнан задача.

Звеновод **М. Тимофеева.**

Морко район, Шиньша средний школа, 2-шо отряд, 3-шо звено.

Оборонный кружок-шамыч пашам сайын ыштат

Школысо осоавиахим организаций пелен „ПВХО“ „ГСО“ кружок-шамыч улыт. Нуно пашам сайын ыштат. Кружок вуйлатыше Терехов Г. М. пашам уло кумылжо дене ышта. Кызыт 90 тунемшын оборонный значокышт уло. Тиде кечылаште 10 тунемше „БГТО“ значоклан нормым сдатлен пытарат.

Йошкар Армийын XXII идалыкше вашеш „ПВХО“ значоклан 49 еҥ, „ГСО“ значоклан 50 еҥ нормым сдатлаш мутым налыныт. Кызыт нуно виян ямдылалтыт.

Росляков Илья.

Коклала НСШ, Шернур район.

У КЛАССНЫЙ ОРГАНИЗАТОР

25 январьыште 6-шо „Б“ классыште тунемше-шамыч пытартыш урок деч вара мӧнгышкышт шаланен ышт кай, нуно классный погынымашеш кодыч. Погынымашым классный руководитель Василий Степанович почо.

— Таче,—мане тудо,— классный организаторнам угыч сайлена.

Президиумым сайлымек, мут классный организатор Гараев Сергейлан пуалте.

— Мый,—ойлаш тӱҥале Сергей,—кок чырык мучко классный организаторлан пашам ыштышым. Тиде пашам шуктымем тышеч коеш: классыште дежурствым эре ыштен шогенам, классыште порядкым ыштылынам. Мемнан классыште тунемше-шамыч общественный пашаште активнын участвоватлат. Кириллова Таня, Попова Евгения, Охотников Юрий драматический кружокын активный членже улыт. Шкенан подшефный организацийышке — Марторгыш концерт дене миймаште мемнан классысе тунемше-шамыч кугу активностым ончыктышт. Шуко тунемше-шамычна Йошкар-Ола ДТС-ышке коштыт. Дисциплина верч кучедалмаш тышеч коеш: ме классный руководитель дене пырля хулиганитлен коштшо, тамакым шупшо Мясников Шурам ӱжын, тудын дене беседоватлышна.

Вара Сергей шып лие, молым нимомат ыш ойло, вет тудо пашажым сайынак ыштен огыл. Тудын отчетым ыштен пытарымекыже, прений тӱҥале. Мутым Попова Евгения нале:

— Вик ойлаш гын, мемнан классный организаторна пашам начарын ыштен. Мемнан класс пашам ыштен, общественный пашаште эн активнын участвоватлен, тунемше - шамыч ДТС-шке коштыт, но тиде пашам мемнан классный организаторна вуйлатен огыл. Тудо класс верч велэ огыл, а шкеж верчат тыршен огыл. Дисциплиным нӧлталмаште примерым ончыктышаш олмеш тудо дисциплиным шкежат нарушатлен. Садлан мыйын предложением тыгай: Гараев Сергейым классный организаторлан уэш сайлаш огыл. Мыйын вес кандидатура уло: Долгоруков Шура.

Евгения почеш Стрельников Николай выступатлыш. Тудат классный организаторым— Сережа Гараевым критиковатлыш. „Дисциплина мемнан классыште начар,—мане тудо.— Классный организаторлан инициативный, авторитетный тунемшым сайлаш кӱлеш. Мый тыгай тунемшылан Стрельникова Валям шотлем, садлан тудым классный организаторлан сайлаш темлем“. Варажым Александрова, Хованская, молат выступатлышт. Нунат классный организатор пашам начар ыштен маньыч. У классный организаторлан сайлаш Петровым, Шалагинам выдвигатлышт.

Да, чынжымак Сережа Гараев шке классшын честьше верч кучедалын огыл. Тудо тунеммаште почеш кодшо-шамычлан полшымашым организоватлен огыл, садлан 29 тунемше гыч 17 тунемшыжын „плохо“ отметкышт уло. 6-шо „Б“ классыште кече еда „плохо“ отметка ешаралтын. Успеваемость шот дене нунын классышт ик кечынат первый верыш лектын огыл. Школышт коштмаш кокымшо чырыкыште улыжат 94 процент велэ. Тидын нерген классный организатор шоналтенат огыл, шке отчетыштыжат нимат ойлен огыл. Вот тидлан йоча-шамыч Гараевым критиковатлышт. Кандидат-шамыч нылыт улыт ыле: Долгоруков Шура, Петров, Шалагина да Стрельникова Валя. Голосований тӱҥале.

— Кӧ Долгоруков Шурам классный организаторлан сайлаш манеш гын, кидым нӧлталза,—погынымаш вуйлатыше каласыш. Кид-шамыч кӱш нӧлталтыч. Шукышт тудым классный организаторлан сайлаш решитленыт, садлан тудын верч шукышт кидыштым нӧлтальыч. Тыге Шура классный организаторлан сайлалте.

Тудо дисциплина шотышто примерный, инициативный, тыршыше. Тудым йоча-шамыч йӧратат, пагалат. Долгоруков Шура шке верчше велэ огыл, моло-шамыч верч, классын честьше верч тырша. Тудо ынде классный организатор. Пашам сайын ышташ тӱҥалеш, манын йоча - шамыч пеҥгыдын ӱшанат.

Йыв. Федотов.

Йошкар-Ола, 4 номеран школа.

Тунемме ийын первый пелийым отлично тунyктен пытарыше Йошкар-Оласе учитель-шамыч. Шинчат (шола гыч пурлашке): А. В. Ивановская, М. С. Шерстнева. Шогат (шола гыч пурлашке): Е. И. Пинегина, А. М. Виноградова да М. В, Столярова.

Фото С. Чуршуковын.

Юннат-шамыч павильон 1940 ийыште

1940 ийысе Всесоюзный ял озанлык выставкыште юннат-шамычын павильонышт кодшо ийсе деч эше интересный лийшаш. Ятыр у отдел-шамыч ылийыт.

Юннат-шамычын разделыштыт ял озанлык техника дене овладеватлымаш ончыкталтеш. Тыште юный тракторист, комбайнер-шамыч шке сеҥымашыштым ончыктат. Мар-Посад школышто (Чувашский АССР) тунемше пионер-шамычлан посна раздел ышталтеш. Нуно тошто деталь-шамыч дене шке гыч тракторым погеныт. 22 школьник тракторым виктараш тунемыныт. Южо тракторист-шамычым Йошкар Армийыш налыныт, нунын олмеш тунемше-шамыч трактор дене колхозын 700 гектар мландыжым куралыныт.

Посна разделыште юннат-шамыч ял озанлык растенийын вредительже-шамыч ваштареш кучедалмыштым ончыкташ тӱҥалыт. 5-ше классыште тунемше Петр Бобыр (Казахский ССР) 1939 ийыште 500 сусликым кучен. Туштак Чкаловский областьысе юннат-шамычын вредитель-шамыч ваштареш кучедалмаште сеҥымашышт ончыкталтеш.

1940 ийысе Всесоюзный ял озанлык выставкыште юннат-шамыч кокла гыч Глеб Державин ден Тоня Козлова участвоватлышаш улыт, нунын пашашт кугу интересан улыт. Глеб Державин (Москвасе Фрунзенский станций) вегетативный гибридизацийым ыштен, шергакан у сорт пареҥгым луктын. А Тоня Козлова ик пареҥге гыч 1035 пареҥгым шочыктен, ик вожышто улшо чыла пареҥгын нелытше 57,8 килограмм.

Куйбышевский, Иркутский областьысе юннат-шамычынат пашашт пеш интересный улыт. Астрадамский школышто тунемше-шамыч колхозный фермысе 11 презым да 8 чомам шефыш налыныт. Презе ден чома-шамыч пеш сайын кушкыт. Тиде школышто тунемше - пионер - шамыч шке районыштышт исследовательский пашам ыштат, нуно шӱйым, минеральный удобренийым муыныт.

Мейеровский школышто юннат-шамычын садовый питомник ыштымыштлан 15 ий лиеш. Школын 6 гектар участкыштыже чапле мичуринский олма-шамыч шочыт. Тиде жапыште питомник гыч ятыр шындышаш садым колхозлашке шарыме.

1940 ийысе Всесоюзный ял озанлык выставкылан юннат-шамыч виян ямдылалтыт.

Комсомолец ЛЕЙТЕНАНТ Иван Трубочкин

Военный школым тунем лекше латиндеш няш лейтенант Иван Трубочкинын чапше Йошкарармеец - шамыч коклаште вашке шарлен. Тудо кажне боец дене паrален, йӧратен мутланен. Тудо эре нӧлталтше кумылан, весела улмаш, кас еда йошкарармеец шамыч деке толын, нунын дене ятыр жап кутыркален шинчылтын, тӱрлӧ нерген каласкален.

17 сентябрьыште границым вончаш приказ пуалтын. Трубочкинын подразделенийже границым моло пехотный часть-шамыч деч ончыч вончен. Эн ончылно улшо канде шинчан весела командир границе вес велыш кайше кӱртньӧ корно гоч пыштыме каштам суралыме кӧгӧным шкеак пудыртен.

Тудо чот йывыртен улмаш, вет Йошкар Армий радамыште улмыжлан лийын, Западный Белоруссийысе калыклан эрыкым кондаш пиал логалын.

Границым вончымек, Йошкар Армий запад могырышкыла сеҥымашым ыштен каен.

30 сентябрьыште комсомолец Иван Трубочкинын подразделенийже приказым налын: мемнан авиаций деч лӱдын чодраш шылше офицерский бандым пытараш. Наступленийыш лектыныт. Командир дене пырля политрук Прусенко йолташ да Новозыбковский районысо колхозник йошкарармеец Переправа йолташ лийыныт.

Пасушко лектыныт. Пурлаште чодра, шолаште—нугыдо вондер. Тиде жапыште польский офицер-шамычын отрядышт лектын. Лейтенант Трубочкин противникым илышынек пленыш налаш шонен. Но чодра гыч польский офицер-шамычын чарныде лектын шогымыштым ужмек, тудо шкенжын шонымыжым вашталтен да политруклан каймаштак каласен:

— Ме йошкарармеец Переправа дене коктын ончык каена, а тый пулемет дене тӱҥал.

Нугыдо шудо лоҥгаш каен йоммеке, нуно тушман деке утыр лишемыныт.

Поляк-шамычын 2 пушкышт да кок пулеметышт лийын. Красный-шамычым ужмек, нуно орышо семын лӱйкалаш тӱҥалыныт. Шучко кучедалмаш тӱҥалын, вий тӧр огыл улмаш.

Трубочкин ден Переправа шке частьышт деч ойырлымек, тушман-шамыч деран авырналтмым шижынат огытыл. Пушеҥге шеҥгеч тӧрштен лекше польский офицер лӱддымӧ командирын кидшым эмгатен. Командирын кидше гыч винтовка камбозын, но Трубочкин тудым уэш руалтен налын.

— Виян лийже Сталин!—тиде мут дене тудо атакыш тарванен.

Кид гычше вӱр йоген. Но тудо але винтовкыжым пеҥгыдын кормыштален кучен да штык дене куд польский офицерым йӧрыктен пыштен.

Тудын вийже пытен шуын. Шуко вӱрым йоктарымек, Трубочкин мланде ӱмбак йӧрлын. Тиде минутышто тудо икте нерген гына шонен: тушман дек пленыш логалаш огыл, шкенан-шамыч деке нушкын каяш. Пытартыш вийжым пыштен, тудо мӱшкыр дене нушкын.

Тудым польский бандит-шамыч поктен шуыныт. Нуно эмганыше комсомолецым мыскылен вурсеныт. Тудым штык дене шуркаленыт, орландареныт, мемнан войска-шамычын кушто улмышт нерген пален налнешт улмаш. Но командир Иван Трубочкин ик мутымат пелештен огыл. Тудын деч нимомат пален налаш ок лий манын шоналтенытат, янлыкыш савырныше офицер-шамыч йошкар командирым тулеш йӱлалташ приказатленыт.

Иван Трубочкин геройски колен. Тудо шке вӱржӧ дене Брестыш кайме корным эрыктен. Тудо Йошкар Армийын лӱддымӧ воинже семын, великий социалистический родинын чын патриотшо семын кучедалын.

Е. КРЕЙН.

Йошкар-Ола Пионер пӧртысӧ библиотека гыч книгам налын каят.

Школа кӧргысӧ оборонный соревнованийын программыже

ЙОЧА-ШАМЫЧ!

Тений, 10 февральыште, пионер ден школьник-шамычын школа кӧргысӧ оборонный соревнованийышт тӱҥалеш. Тиде соревнованийлаште 5, 6, 7, 8, 9 да 10-шо классласе чыла тунемше-шамычат участвоватлен кертыт.

Соревнованийлаште индивидуально (шкетын) иктаж-могай ик вид дене участвоватлаш лиеш. Класс-шамыч але пионерский отряд шамыч соревнованийын кажне видше денат мыняр командым шонат, тунарым выставитлен кертыт.

Школа кӧргысӧ соревнованийлаште лӱйымаш да гранатым шуымаш, военный топографий да связь, ПВХО, санитарный оборона дене ончыл верыш лекше-шамыч ойрен налалтыт. Нине участник-шамыч дене школын сборный командыже ышталтыт. Школласе оборонный команда-шамыч районный оборонный соревнованийыште шке школыштын честьыштым аралаш тӱҥалыт.

Соревнованийыште участвоватлыше-шамыч 6-шо №-ан мишеньыш (ЮВС значоклан первый нормат тиде мишеньыш лӱймӧ денак сдатлалтеш) 25 метр тора гыч открытый прицелан малокалиберный винтовка дене возын, винтовкым шке кидешышт кучен, лӱяш тӱҥалыт.

Винтовка ынже тарване манын, иктаж-могай искусственный чаракым ышташ йӧршын огеш лий. Лач винтовкын ременьже дене гына пайдаланаш лиеш.

Лӱйшылан 3 пробный да 5 зачетный патрон пуалтеш.

Эн шуко очком налше первый группын 5 стрелокшо-шамыч (5—7-ше класслаште тунемше-шамыч) да кокымшо группын 5 стрелокшо-шамыч (8—10 - шо класслаште тунемше - шамыч) школын сборный команда составышкыже пурат.

Школа кӧргысӧ стрелковый соревнованийын программыже кок группыжланат ик гаяк, но зачет кажне группышто посна ышталтеш.

Кокымшо группын стрелокшо-шамыч лӱймӧ деч посна эше гранатым шуымаш дене соревноватлаш тӱҥалыт.

Гранатым шуымаш дене соревнованийым эртарашлан 100 сантиметр кӱкшытан, 70 сантиметр лопкытан 3 окнам ямдылаш кӱлеш. Первый окнам гранат шуымо линий деч 15 метр тораште, кокымшо окнам — 12 метр тораште, кумышым — 10 метр тораште шогалташ кӱлеш. Окна-шамыч мланде деч ик-кок метр кӱкшытыштӧ лийышт.

Упражненийым ышташлан стрелоклан кум учебный гранат пуалтеш. Кок гранатшым тудо сумкашкыже пышта, а иктыжым кидышкыже налеш. Чыла кум гранатым ик минут жапыште кышкылт пыташ кӱлеш. Стрелок кажне окнашке ик гранатым шуа. Первый окнашке гранатым логалтымылан стрелоклан вич балл шотлалтеш, кокымшо окнашке логалтымылан—ныл балл, кумышо окнаш логалтымылан кум балл шотлалтеш.

Кӧ эн шуко баллым пога, тудо ончыл верыш лекшылан шотлалтеш. А шуко йоча-шамыч ик тӧр баллым погат гын, ончыл верыш лекшылан тудо шотлалтеш, кӧ гранат шуымашлан жапым эн шагал эртарен.

Связь ден топографий

Военный топографий дене соревнованийыште участвоватлаш шонышо кажне пионер ден школьник-шамыч соревнованийлан кружокышто але шкеак ямдылалтын кертыт. 5,6 да 7-ше класслаште тунемше-шамыч теве мом тунемшаш улыт: картын масштабшым лудаш да русский меран мастштабым метрический меран масштабыш переводитлаш; светын элыштым кече, час шӱдыр да верласе предмет дене палаш; картыште пумо маршрут почеш ончыктен каяш да тунамак местностьын рельефшым *) лудаш; рельефын тӱрлӧ формыжым (кӱкшака, впадина, хребет, лощина, седловина, обрыв, уступ, корем) горизонталь дене изображатлаш; картыште точкын превышенийжым да скатын туралыкшым определитлаш; отравляющий вещество (ОВ) дене заразитлалтше верым палемдаш карточкым составитлаш.

Судейский коллегий задачым составитла, тудын содержанийже йоча-шамычлан соревнований годым велэ увертаралтеш.

Топографий дене соревнованийым классыштат эртараш лиеш. Судья соревноватлыше-шамычлан „движенийын“ маршрутшым отмечатлыман топографический картым, яндар лист кагазым да кӱлеш прибор-шамычым, (циркульым, линейкым да молымат) пуэда. Тиддеч вара задачын условийже умылтаралтеш.

Задачым чыла йоча-шамыч ик ганаште решатлаш тӱҥалыт. Соревноватлыше задачым решатлымек, кынел шогалеш да тудым судьялан пуа. Кажне еҥын задачым мыняр жап решитлымыжым судья воза.

Задачым вашке да абсолютно чын ыштыме гын, соревнованийыште участвоватлыше (5 балл) „отличным“, задачым вашке да тӱҥ шотышто чын ыштыме гын, (4 балл) „хорошом“ налеш.

Кӧ задачым эркын, но тӱҥ шотышто чын ыштен гын, (3 балл) „удовлетворительно“, чын огыл решатлышылан—(0 балл) „неудовлетворительно“ шындалтеш.

2-шо группа соревнованийыште участвоватлыше-шамыч военный топографий дене упражненийым ыштышаш улыт. Первый упражнений дене йоча-шамыч задачым налыт. Тудым решитлашлан, нуно мо тугай азимут манмым, азимутым местностьышто да картыште определитлаш тунемман, движенийым азимут почеш—простой ден сложныйым изучатлаш.

Кокымшо упражненийым (глазомерный с‘емка) ышташлан местностьышто линийым висаш тунемман, йол тошкалтышын да жапын масштабыштым ыштыман; местностьын точкыжым кузе планшеткыш возымым палаш; планшет дене ориентироватлен, тушко направленийым вик да мӧнгӧшла виктарымашым наноситлен моштыман.

Кокымшо упражненийым эртарашлан судейский коллегий местностьын кӱлеш участокшым ончычак ойырен налеш.

Глазомерный с‘емкын тӱҥалме да пытарыме жапшым судейский коллегий установитла.

Оценка кокымшо группыштат первый группысо семынак ышталтеш.

Тиддеч посна соревнованийыште участвоватлыше-шамыч (кок группа гычат) связь дене упражненийым (флажок-шамыч дене сигнализацийым) ыштышаш улыт.

Текстым приниматлымаш да передатлымаш (флажкограмм) постышто, икте-весе деч 400 метр тораште шогымо годым эртаралтеш. Школа кӧргысӧ соревнованийыште торам кӱчыкемдашат лиеш. Кажне пост ик участник дене обслуживатлалтеш. Флажкограмм текст-шамычым соревнований тӱҥалме деч ончычак судейский коллегий составитла. Флажкограмм 25 группа деч шагал огыл гыч лийшаш (кажне группышто 5 буква).

Соревноватлышын 2 сигнальный флажок, карандаш, лист кагаз да передаче текст (судейский коллегийын составитлыме 4—5 флажкограмм) лийман.

Флажкограмм - шамычым вашталтымаш судьян командыже почеш тӱҥалеш: „Пашашке пижаш“! Соревноватлыше кокла гыч икте шке постшо гыч флажкограммым передатла, а весе приниматла да тунамак воза. Пост-шамыч ик шагат пашам ыштат. Тиде жапыште ӱжмаш (вызов), предложений, согласийым налмаш, передача да прием пура. Кажне соревноватлыше флажкограммым 30 минут передатла, 30 минут приниматла.

Соревнованийыште участвоватлыше 30 минут жапыште 80 группым передаватла гын, тудо (5 балл) „отличным“ налеш. 70 группым передаватлымылан (4 балл) „хорошо“, 50 группым передаватлымылан (3 балл) „удовлетворительно“ шындалтеш.

50 группа деч шагал передаватлымылан, але флажкограммым передаватлымаште йоҥылышым ыштымылан (0 балл) „неудовлетворительно“ шындалтеш.

Связь да военный топографий дене соревнованийыште участвоватлыше-шамычын индивидуальный результатышт военный топографий да связь дене налме балл-шамычын суммышт гыч пален налалтеш.

Икмыняр участник-шамычын баллышт ик тӧр гын, первенство группым передаватлыме количество почеш палалтеш.

Балл-шамычын суммышт да передатлыме группын количествожо ик гай тӧр годым, эн сай верым топографий дене задачым ышташлан жапым шагал эртарыше налеш.

*) Рельеф —иктаж - могай верын ӱмбалже, тудын строенийже.

Морко средний школысо ПВХО кружокын занятийыштыже противогазым тунемыт. Снимкыште (шола гыч пурлашке): Деменцева Тоня, Кулаков Володя, Никитин Юра, Измайлов Ким, кружок вуйлатыше Калягин А. В., Лоскутова Лида, Алексеева Раля. Фото А. Овечкинын.

10

Суйчжоу вонтен китайский войска-шамычын кугу сеҥымашышт

Хубэй провинцийын северный ужашыштыже китайский войска-шамыч кокымшо кугу сеҥымашым ыштеныт. Тыште нуно Суйчжоу секторышто японский войска-шамычын кугу наступленийыштым чактарен кертыныт. Китайский часть-шамыч писын контрнаступленийыш кусненыт да Гаочэным (Суйчжоу деч 40 километрлан северыштырак) налыныт. Китайский войска-шамыч чакнен кайше японец-шамычым поктат.

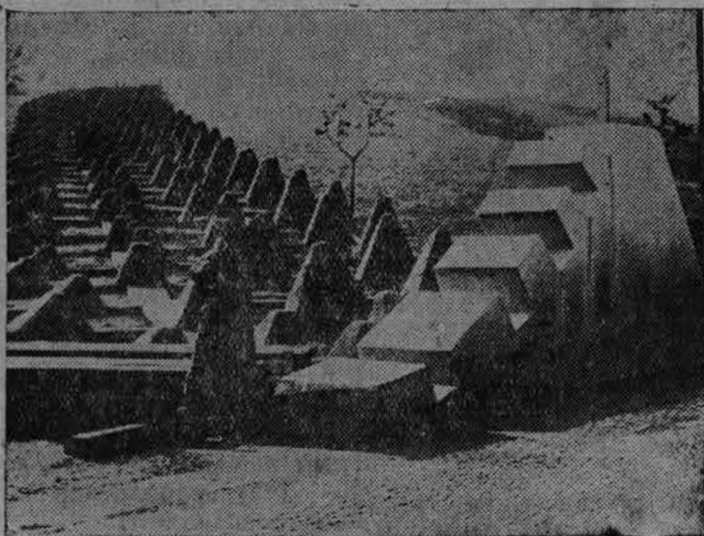
Тыште кредалше 20 тӱжем солдат гыч бойышто японец-шамычын 4 тӱжем еҥ колен да 7 тӱжем еҥ сусырген.

Английыште йоча-шамыч кузе илат

Война тӱҥалме годым, английский правительство Лондон да Английын моло кугу олалаже гыч йоча-шамычым эвакуироватлен ыле. Нуно германский самолет-шамыч Английын ола-шамычшым бомбардироватлаш тӱҥалыт манын, лӱдмышт дене ыштеныт.

Лондонышто школьный ийготан 412 тӱжем йоча-шамыч улыт ыле. Тышечын 112 тӱжемже шкеешышт дене пырля каеныт, а 241.000 йоча-шамычым английский правительство колтен. Но тудо колтымо йоча-шамычын сай илышышт верч тыршен огыл. Йоча-шамыч колтымо верыште пелэ шужен илат. Шукышт тунемын огыт керт. Садланак кызыт 80 тӱжем наре йоча-шамычым уэш Лондоныш пӧртылтымӧ.

Йоча-шамыч пеш начар положенийыште улыт.

Германийын западный границыште укреплений-же. Снимкыште противотанковый заграждений линий.

Белосток оласе текстильный фабриклаште (БССР) советский власть лийме деч ончыч 80—85 ияш-шамыч шукын пашам ыштеныт. Сталинский Конституцийын 120 статьяже почеш, шоҥго-шамыч полыш налаш праван улыт. Снимкыште: (шолаште) фабрикыште 65 ий пашам ыштыше 83 ияш ткач Ш. Г. Френкель да 76 ияш ткач Т. И. Миклавский. Тудо 53 ий пашам ыштен. Кызыт нуно коктынат пенсийыш лектыныт.

Лум молан кычыртата?

Йӱштӧ теле кечыште йол йымалне але кайше тер таван йымалне лумын кычыртатымыжым кӧ колын огыл гын? Левырак кечыште тиде кычыртатымым от кол.

Мо вара кычыртата?

Очыни, те шуко гана шкендан пальто шокшышкыда йогышо лум звездочка-шамычым ончен улыда. Кажне лум пырче—пеш изи пудырго, кагура ий кристаллик. Тиде нежный лум пырче-шамычым изиш темдалат гынат, каткалалтыт да садланак изишак кычыртатат. А йол йымалне ала кунар миллион лум пырче улыт, нунын ик ганаште пудыргылмышт дене те виян кычыртатымым колыда.

Молан левырак кече годым лум ок кычыртате? Леве кече годым йол тошкалме дене да тер таванын темдымыже дене лум пырче-шамыч огыт пудыргыл, а йӱк шоктыдеак шулат, варажым адак кылмат.

Книга—мыйын йӧратыме йолташ

1-ше классыште улмем годымак мый художественный литературым лудаш йӧратем ыле. Тунам изи книга-шамычым лудеденам. А кызыт шкенан школьный библиотекысе ятыр книгажым лудын пытаренам. Мыйын изи блокнотем уло. Тушко кажне лудмо книган содержанийжым кӱчыкын возем. Эн чотшо мыланем „Мальчик из Уржума" келшыш. Тушто Сергей Миронович Кировын йоча жапше нерген пеш сайын возымо.

„Остров сокровищ", „Армянские сказки", „Сергей Лазо кузе пытен", „Жизнь и приключения Р. Амундсена", „Голубой берег" лӱман книга-шамычат пеш оҥай улыт.

Книга—мыйын йӧратыме йолташ.

Тимофеева Маргарита.
Морко район,
Шиньша средний школа,
6-шо класс.

Яра жап годым яндар южышто кошташ могай сай! Юный художник Белов Николайын сӱретше. (Лапка-Сола ял, Волжский район).

Метаграмма, анаграмма да логогриф нерген

Южо йоча-шамыч метаграмма, анаграмма да логогриф коклаште могай ойыртыш улмым огыт шинче.

Метаграммат, анаграммат, логогрифат нине посна шотан тушто улыт.

Метаграммыште ик мутын ончыл букважым вес буква-шамыч дене ваштaлтылат—у мут-шамыч лиедат. Могай мут-шамыч лектыт—вот тидым палаш кӱлеш.

Мутлан:

„М" дене—шошо тылзе,
„Ч" дене—шокшо вӱд.

Ответ: **М-ай—Ч-ай**

Анаграммыштат ик буквам весе дене ваштaлтылын, вес мут-шамычым налаш лиеш. Но мутын ончыл буквaжым огыл, кӧргысыжым ваштaлтылаш кӱлеш.

Мутлан:

„З" дене—сурт вольык,
„Т" дене—йол чием.

Ответ: **Ка-з-а—ка-т-а.**

Логогриф дене мутым тӱрлӧ задачыш савыраш лиеш: мӧҥгешла лудын, буквам ешарен, буквaжым кудалтен, слог-шамычын верыштым ваштaлтен, молат.

Теве мутлан:

Кажне пӧртыштӧ
мый улам.
„Н"-ым кудалтет гын,
Юлыш йогаш тӱҥалам.

Ответ: **Окна—Ока.**

Метаграммым, анаграммым, логогрифым составитлыме годым ритмым, рифмым эскераш кӱлеш. Тиде сылнылыкым пурта.

„Ямде лий" газетым лудшо-шамыч!

11 январьыште ме военно-морской модышын первый ойлымашыжым печатлышна. Ойлымаш почеш шым йодыш-шамыч улыт. Кӧ модышышто участвоватлаш шона гын, тиде йодыш-шамычлан ответым возен колтыза. Модышышто чыланат участвоватлен кертыт: тунемше, туныктышо, пионервожатый-шамыч да молат. Ответ дене пырля ончыкташ кӱлеш: могай классыште тунемыда, лӱм ден фамилият раш лийже.

Ойлымаш - шамыч чылаже кумыт лийыт. Кажне ойлымаш почеш йодыш-шамыч лийыт. Модышышто участвоватлыше-шамыч кажне ойлымашласе йодыш-шамычлан ответым колтышаш улыт.

Редакций.

Поликарпов Семен (Кужеҥер район, Йыван-Сола средний школа гыч), Гаврилов Гриша (Йошкар-Ола район, Шеклянур НСШ гыч) да Речкин Иван (Роҥго район, Кужмарий НСШ гыч) кече-шамычын историйышт нерген йодыт.

АРНЯН ИСТОРИЙЖЕ

Эше 3.000 ий ожнак Востокышто ассириец ден вавилонян-шамыч ийым тылзе-шамычлан, а тылзым шым кечан арнялан пайлаш тӱҥалыныт. Нине калык-шамычын тунам календарьышт лунный улмаш. Лунный тылзыште 28 кече улмаш, 28 кечым ныл арнялан пайленыт, кажне арняште 7 кече лийын. Тыгак нуно каваште шым планет уло да кажне планетым посна юмо вуйлата манын шоненыт. Нуно шоненыт, пуйто арнян кажне кечыже тиде шым планетный юмо-шамыч кокла гыч иктыжын властьыштыже лиеш. Садланак нуно арнясе кече-шамычлан тиде юмо да планет-шамычын лӱмыштым пуэныт.

Ассириец да вавилонян-шамыч семынак египтян, грек, римлян да моло калык-шамычат шым кечан арням ышташ тӱҥалыныт. Римлян-шамыч арням „седмица" манын лӱмденыт, а арнян кажне кечыжлан шке планетный юмо-шамычын лӱмыштым пуэныт. Арнян первый кечыжым нуно Кечын кечыже, кокымшым—Тылзын кечыже, кумышым—Марсын кечыже, нылымшым—Меркурийын кечыже, визымшым—Юпитерын кечыже, кудымшым—Венеран кечыже, шымыншым—Сатурнын кечыже манын лӱмденыт (тыгай кече лӱм-шамыч французский, английский, итальянский да изишак немецкий йылмыште кызыт марteат улыт).

Древний еврей-шамычат вавилонян-шамыч деч шым кечан арням ышташ тунемыныт да шымыше кечыже нунын пайремышт улмаш, тиде кечылан суббота (марлаже шуматкече) лӱмым пуэныт. Древний христиан-шамыч кечым римский названий-шамыч дене лӱмденыт да еврей-шамычын примерышт почеш гына субботам (шуматкечым) пайрем кечылан шотленыт. Римский император Адриан христианский эран II курмыштыжо шуматкечын пайремым ышташ чарен да чылаланат арнян первый кечыжым—„Кечын кечыжым" пайремлан шотлаш увертарен. Христиан-шамыч тиде приказлан подчинятленыт, но эркын-эркын арнян первый кечыжым „господный кече" да „воскресенье" (марлаже-рушарня) манын лӱмдаш тӱҥалыныт.

X курымышто Русьыш, славян-шамыч деке христианствым, пуртымеке местный церковник-шамыч арнясе кече-шамычлан славянский лӱм-шамычым пуэныт. Воскресенье (рушарня) годым нуно пайремым ыштеныт да тудым шымыше кечылан увертарен, „неделя" манын лӱмденыт, вес семын манаш—„пашадыме" кече лийын. Арнян первый кечыжым нуно „понедельник", кокымшым—„вторник", кумышым—„среда"—„средний", нылымшым—„четверток" (четверг), визымшым—„пяток" (пятница) манын лӱмденыт, кудымшо кечын лӱмжылан еврейский названийым — „субботам" коденыт. Арнялан „седмица" лӱмым пумо улмаш.

Крепостной строй годым помещик-шамычлан орланен пашам ыштыше шемер-шамыч пайрем кече „неделя" годым канен кертын огытыл. Садлан „неделя" олмеш эркын-эркын „воскресенье" манын лӱмдаш тӱҥалыныт, а „седмица" лӱм олмеш „неделя" (арня) мут лийын.

Отв. редактор—
И. М. МУЗУРОВ.

Уполн. Марглавлита № А—79. Йошкар-Ола, Маргосиздатын типографийже.